

Erop of eronder voor het nieuwe pensioenstelsel: waarom is het nodig en wat schiet u ermee op?

Gijs Herderscheê 2 november 2022, 05:00

Beeld Jasper Rietman

Na vele jaren van voorbereidende schermutselingen is het woensdag zover: de Tweede Kamer behandelt de hervorming van het pensioenstelsel. Wat staat er op het spel? En wat gaat u daarvan merken? Verleden, heden en toekomst van de Nederlandse pensioenen in acht vragen.

1Wie heeft die pensioenhervorming bedacht?

Vakbeweging, werkgevers en het kabinet-Rutte III. Zij sloten hierover in 2020 een akkoord. In maart 2022 presenteerden zij samen het wetsvoorstel.

2Waarom de vakbeweging en de werkgevers?

Dat ligt aan de oorsprong van de pensioenen. Ruim honderd jaar geleden zetten werkgevers de eerste pensioenregelingen op. Eerst voor nabestaanden om weduwen en wezen na de dood van de kostwinner niet tot de bedelstaf en kerkelijke liefdadigheid te veroordelen. Daarna voor de oude dag. Zo is het ABP, nu het grootste pensioenfonds, precies honderd jaar oud.

In 1952 legt het kabinet spelregels vast voor pensioenfondsen in de Pensioen- en Spaarfondsenwet. Met die wet in de hand tuigen vakbeweging en werkgevers pensioenregelingen op voor bedrijfstakken. Voor ondernemingen die niet bij zo'n bedrijfstak horen, komen er ondernemingspensioenfondsen. Werkgevers en

werknemers betalen ieder pensioenpremie. Dat geldt als uitgesteld loon. De pensioenen komen boven op het basispensioen van de overheid, de AOW. Die bestaat sinds 1956.

3 Welk probleem moet worden opgelost?

De grote trends zijn de vergrijzing, de ontgroening, de gestegen – en nog steeds stijgende – levensverwachting en het veranderende werk.

Vroeger waren er veel werkenden en weinig gepensioneerden. Pensioenfondsen waren in de opbouwfase. Nu draait dat om, nu de naoorlogse geboortegolf met pensioen gaat en de latere jaargangen veel kleiner zijn. Die gepensioneerden is pensioen beloofd, dus dat moeten de fondsen in kas hebben, net zoals de pensioenopbouw van werkenden.

Gepensioneerden leven gemiddeld ook langer dan vroeger en krijgen dus langer pensioen. Ten slotte is het werk enorm veranderd. Vroeger was veertig jaar voltijd werken bij één bedrijf of binnen een bedrijfstak gewoon. Daar zijn pensioenregelingen op geënt. Nu is dat een zeldzaamheid. Mensen werken een periode voltijd, dan deeltijd of ze stoppen een periode, gaan aan de slag als zelfstandige of werken in een andere bedrijfstak. Door die wisselende arbeidspatronen ontstaat pensioenbreuk na pensioenbreuk.

Sinds de jaren negentig zijn pensioenfondsen op alle financiële markten actief. Die zijn beweeglijk maar op termijn veel winstgevender dan veilige staatsobligaties. De pensioenfondsen

krijgen dan ook klappen als het tegenzit op bijvoorbeeld de aandelenbeurzen – denk aan 2001 en 2008 en, inmiddels, ook aan 2022.

Van de weeromstuit zijn de pensioenregelingen sinds de eeuwwisseling sterk versoberd. Vroeger was het streefpensioen 70 procent van het laatst verdiende loon, nu 70 procent van het gemiddeld verdiende salaris.

Door de trends is de ‘pensioenbelofte’ zoals de wetgeving die ziet het grootste probleem. Iedereen die bij een pensioenfonds voor de oude dag spaart, krijgt jaarlijks een pensioenoverzicht. Daarop staat het te behalen pensioen. Dat wordt ervaren als een belofte, een toezegging. Met mitsen en maren, maar toch.

Als het pensioenfonds uitspraken doet over de pensioenhoogte, dan moeten daar volgens de Pensioenwet zekerheden tegenover staan. Voordat de pensioenen verhoogd mogen worden, moeten er buffers zijn om eventuele tegenvallers op te vangen. In 2006 is de pensioenwet uit 1952 aangescherpt en unaniem aangenomen door de Tweede Kamer en daarna de Eerste Kamer. Een fundamentele aanscherping zit in een detail: de rente.

4Waarom is die rente zo belangrijk?

Pensioenfondsen moeten bij het berekenen van de verplichtingen – de toegezegde pensioenen van werkenden en ouderen – de rente gebruiken. Tot 2006 mocht die zogenoemde rekenrente maximaal 4 procent zijn, sinds 2006 moet de marktrente gebruikt worden. Dat leek iedereen in 2006 een goed

idee. De marktrente was toen na jarenlange daling nog nipt hoger dan 4 procent. Niemand realiseerde zich dat de rente nog verder kon dalen, laat staan dat die zelfs negatief kon worden.

Maar dat onvoorstelbare gebeurde toch en dat had desastreuze gevolgen voor de pensioenen. Sinds 2008 zijn de pensioenen vrijwel niet verhoogd, soms iets verlaagd terwijl de belegde vermogens verveelvoudigden, van 600 miljard euro in 2006 naar 1.800 miljard begin 2022. Tegen de gevolgen van de lage rente viel niet op te beleggen. Bij het ambtenarenfonds ABP werd 20 procent van de beoogde pensioenverhoging niet doorgevoerd. In het huidige stelsel is er nog het streven die achterstand in te halen, maar dat vervalt in het beoogde nieuwe stelsel.

Het omgekeerde gebeurt nu, in 2022. De waarde van de beleggingen kelderde van 1.800 miljard euro bij de start van 2022 naar 1.440 miljard eind september. Maar de rente stijgt en dat tikt harder aan. Daardoor zijn de fondsen vrijwel allemaal boven Jan en kunnen de pensioenen plots weer verhoogd.

Dat is overigens ook het gevolg van een versoepeling van de regels. Dit najaar geldt het soepele regime dat bij het nieuwe pensioenstelsel hoort. Fondsen mogen de pensioenen verhogen als ze laten weten de pensioenhervorming te willen doorvoeren en per toegezegde pensioeneuro meer dan 1,05 euro 'in kas' is. Na 1 januari geldt weer het strenge regime in afwachting van de introductie van de pensioenhervorming per 1 juli. Nu mag het ABP de pensioenen met 12 procent verhogen omdat de pensioenen voor 126 procent gedekt zijn, maar na 1 januari moet weer gewacht worden tot die dekking een jaar lang 135 procent

is. Tot het nieuwe stelsel van kracht wordt, want dan gelden de soepele regels weer.

5 Welke oplossing is bedacht voor die problemen?

In het nieuwe stelsel wordt het pensioen afhankelijk van de ingelegde premie en de beleggingsresultaten. Daarmee verdwijnt de allesoverheersende rol van de rekenrente en verdwijnen de buffereisen. Pensioenen kunnen sneller verhoogd, is het wenkend perspectief, maar ook sneller omlaag als het tegenzit.

Om te voorkomen dat pensioenen onvoorspelbaar meedeinen met de beleggingsresultaten, leggen pensioenfondsen een reserve aan waarmee klappen kunnen worden opgevangen. Schommelingen mogen ook over een paar jaar uitgesmeerd. Zijn de beleggingen in een jaar tijd 10 procent minder waard geworden, dan mogen verlagingen over bijvoorbeeld vijf jaar worden verwerkt in stapjes van steeds 2 procent. Als de beleggingen stijgen, gaat het net zo. Dat moet leiden tot een stabiel pensioen met meer kans op verhoging dan verlaging.

Daarnaast krijgt iedere werknemer een eigen pensioenrekening waarop de ingelegde premie staat en het haalbare pensioen volgens een paar scenario's. Dat moet het verband tussen het ingelegde geld en het opgebouwde pensioen inzichtelijker maken. Ieder betaalt voor zijn eigen pensioen, terwijl jongeren nu indirect hun oudere collega's nog subsidiëren. Die middelbare collega's moeten hiervoor wel gecompenseerd worden – zij

hebben immers wel die subsidie betaald maar krijgen die straks zelf niet.

6 En is dat ook de oplossing?

Dat is de vraag. Deze hervorming is vele malen fundamenteler dan de wet uit 2006. Toen zijn de potentiële gevolgen van een detail, de introductie van de marktrente, door iedereen over het hoofd gezien. Dat maakt parlementariërs nu zenuwachtig. Ook degenen die vinden dat de hoofdlijnen kloppen, vragen zich af in welk detail de duivel zich nu schuilhoudt. Er worden vraagtekens gezet bij de overgang naar het nieuwe systeem en ook bij de stabiliteit: of het systeem wel tegen tegenwind bestand is en zekere pensioenen biedt.

Belangrijkste probleem is de verdeling van het vermogen naar individuele rekeningen. Samen hebben de fondsen zo'n 1.500 miljard euro aan beleggingen. Dat moet verdeeld worden over bijna 20 miljoen deelnemers – gepensioneerden, werkenden en vertrokken werknemers. Gaat dat wel eerlijk? Blijft het pensioenvooruitzicht wel hetzelfde? Gaat het pensioen niet per definitie omlaag met het verdelen van het vermogen als ook een solidariteitsreserve moet worden gevuld en middelbaren gecompenseerd moeten worden voor het wegvallen van de premiesubsidie?

7 Hoe denkt de Tweede Kamer erover?

PVV en SP wijzen de pensioenhervorming volstrekt af. Zij vinden het huidige stelsel zo slecht nog niet nu de fondsen er na twaalf

jaar goed voorstaan door de oplevende rente. Liever dan een nieuw stelsel willen zij een minimale rekenrente. Hun is er veel aan gelegen bij de wetsbehandeling zo veel mogelijk oponthoud te veroorzaken, zodat de Eerste Kamer de behandeling niet voor maart kan afronden. Zij worden niet moe te betogen dat het voorstel in hoog tempo door het parlement wordt gejust – ook al is die al ruim een halfjaar met de behandeling bezig. Vertragen, dat zal de felste tegenstander, 50Plus-senator Martin van Rooijen, straks in de Eerste Kamer ook gaan doen.

Onafhankelijk Kamerlid Pieter Omtzigt, die er bij de Pensioenwet 2006 al bij was, aarzelt nooit om voorbeelden aan te dragen van waar het gruwelijk mis zou kunnen gaan bij de verdeling van de pensioenpotten. Hij voorziet ook een run op de rechtbanken waar verongelijkte pensioendeelnemers hun beklag gaan doen. Want het individueel bezwaarrecht wordt bij de overgang geschrapt en pensioenaanspraken kun je zien als eigendom. Dat schuurt.

Omtzigt hecht er ook aan dat eerst alle scenario's op tafel liggen waarmee pensioenfondsen kunnen rekenen bij de verdeling. Een laatste pakket van die doorrekeningen komt eind november, na de behandeling van het wetsvoorstel door de Tweede Kamer. Daarmee voedt Omtzigt de onzekerheid bij PvdA en GroenLinks, de oppositiepartijen die het voorstel in principe steunen.

Minister Carola Schouten (CU) houdt staande dat elk pensioenfonds de verdeling van het vermogen 'evenwichtig' moet regelen, met oog voor alle belangen – jong, oud, middelbaar. De situatie verschilt per fonds, financieel maar ook wat leeftijden betreft. Over de verdeling moet verantwoording

afgelegd aan de 'deelnemers' en aan de toezichthouder op de pensioenfondsen, De Nederlandsche Bank. Er moet een goede klachtenprocedure zijn.

En nee, zij kan en wil niet garanderen dat niemand erop achteruit gaat. Eerst krijgen de deelnemers een voorstel en daarna een definitieve rekening. Maar in de tussentijd kunnen de beleggingen veel minder waard zijn geworden. Ook veel meer waard, maar dat is niet de les van 2022. Het is wel de bedoeling dat gepensioneerden buiten schot blijven en houden wat ze hebben. Bij het berekenen van het haalbare pensioen wordt overigens deels ook de rente gebruikt. Dat die is gestegen helpt dus.

8 Gaat de wet het dan wel halen?

Dat valt te bezien. De Tweede Kamer heeft op voorspraak van de ChristenUnie besloten de behandeling van het wetsvoorstel nu af te ronden. Daar zijn alleen de regeringspartijen plus de SGP voor. Niet PvdA en GroenLinks, die het voorstel in principe steunen, maar niet zonder aarzeling. Zij hebben aanvullende wensen. Die vallen eigenlijk buiten het bestek van de pensioenhervorming, maar horen wel bij het pensioenakkoord. Omdat de coalitie op hen is aangewezen voor een meerderheid in de Eerste Kamer, schroeven PvdA en GroenLinks hun wensen op. Zo willen zij garanties dat meer mensen pensioen opbouwen. Nu zijn er 1,7 miljoen werkenden die niet voor hun pensioen sparen.

De mogelijkheid om eerder te stoppen speelt ook een rol voor 'links'. Tot 2026 mogen werkgevers werknemers die drie jaar voor hun AOW zitten eerder laten stoppen. De baas betaalt dan drie jaar een uitkering ter hoogte van de AOW, de werknemer neemt eerder pensioen op. PvdA, GroenLinks en ook de SP willen dat deze regeling doorloopt. Schouten wil eerst een evaluatie – hoeveel mensen maken hiervan gebruik, welke inkomens.

Uiteindelijk hangt veel af van de steun van PvdA en GroenLinks. En van de timing: nu heeft de coalitie met steun van de twee linkse partijen nog een meerderheid in de Eerste Kamer. Dat kan vanaf mei, als er een nieuwe Eerste Kamer is, zomaar anders zijn.